

ГРОМАДЯНСЬКА КУЛЬТУРА АНГЛІЙСЬКИХ СТУДЕНТІВ (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Розглядаються теоретичні аспекти формування громадянської культури студентів Англії.

На порозі ХХІ століття сфера освіти суттєво змінюється. Освітні реформи набули глобального характеру, стали важливою складовою соціальної політики держав. Науково-технічний прогрес, участь в системі глобальної економіки висувають комплекс спільних вимог до освітніх структур різних країн, що сприяє її уніфікації, інтернаціоналізації. Однак і зараз система освіти кожної країни відображає особливості її соціально-економічного розвитку і політичної структури, демократії та прав людини.

Розбудова демократичної держави, становлення громадянського суспільства в Україні потребують адекватних змін навчальної і виховної роботи загальноосвітніх та професійних навчальних закладів. Культурі громадянського виховання у цьому контексті належить провідна роль. Зокрема вища професійна школа має сформулювати у юнаків і дівчат готовність стверджувати свою громадську позицію, виявляючи при цьому критичне мислення й толерантне ставлення до позиції співгромадян.

Проблеми освіти і виховання, зокрема проблему формування громадянської культури, у зарубіжних країнах досліджують З. Малькова, Т. Яркіна, М. Славіна (США), Н. Абашкіна, Т. Вакуленко, В. Гуменюк (Німеччина), О. Леонтьєва, А. Парінов, М. Лещенко (Англія) та ін. При цьому для нас важливими є результати пошуку М. Лещенко щодо формування громадянськості як складової загальної культури майбутніх членів суспільства. Проблему підготовки дітей і молоді до життя в суспільстві у зарубіжних країнах досліджують О. Сухомлинська, Л. Пуховська, Н. Лавриченко та ін. У цьому зв'язку для нас особливо важливими положення О. Сухомлинської про утвердження гуманістичних громадянських цінностей європейської молоді як основи зміцнення громадянської культури індивідів (щодо місця своєї спільності у морально-правовому полі Європейського Співтовариства). Проблема розвитку громадянської культури в англійській молоді має давнє філософське підґрунтя. Першооснови її заклали А. Бен, Дж. Локк, Дж. Міль та ін. Також філософські аспекти виховання, зокрема й виховання громадської культури, досліджували К. Роджерс, А. Маслоу, В. Франкл. У цьому зв'язку важливим є соціокультурний підхід для розуміння сутності громадянської культури особистості як основи утвердження громадянського демократичного суспільства.

Соціологічні та етичні аспекти громадянської культури в Україні вивчають А. Гусейнов, М. Попович, О. Забушко, А. Кудін. У цьому зв'язку для нас особливо важливими є позиції вчених щодо самоактуалізації як основи формування громадської культури, зокрема й у студентів вищих навчальних закладів. Все ж доводиться констатувати, що прямих робіт у напрямку виховання громадської культури у студентів коледжів подальшої освіти, зокрема у Великій Британії, ми не знаходимо. Все окреслене вище і визначило завдання нашої статті.

Слід сказати, що громадянська культура сучасних студентів Англії включає розуміння юнаками і дівчатами сутності своїх прав і обов'язків щодо державних інституцій, владних структур, інституцій громадянства та свого загального способу навчання і життєдіяльності у цій системі. Це, у свою чергу, передбачає розвиток знань основ культури, емотивно-мотиваційної сфери та сфери відчуттів, критичного мислення та уміння адекватно ставити близькі та віддалені життєві перспективи з метою подальшого самоствердження як громадян Англії. Більш ніж 300-річний досвід розвитку громадянської культури Англії (де гармонійно поєднуються влада Парламенту з певними повноваженнями Королеви) не міг не позначитися на дотриманні всіма громадянами, зокрема і студентською молоддю, чітко усталених прав і обов'язків. При цьому такі формуються і, звичайно, засобами традиційної громадянської культури (засобами традицій) та у навчально-виховному процесі коледжів подальшої освіти.

Природно, що розуміння поняття "громадянська культура" студентів Англії потребує виявлення філософських засад у гностичному полі таких понять як "свобода", "необхідність" і "відповідальність". Вперше поняття "відповідальність" окреслив у своїй роботі "Емоції і воля" (1859) англійський філософ А. Бен. Він розглядав її у розумінні звинувачення, осудження, покарання. Пізніше англійський філософ Дж. Міль розглядав згадане поняття у розумінні "підзвітності" і його соціальної та практичної ролі, що надавало йому можливість трактувати відповідальність як вираження свободи і необхідності [1 : 466].

У ХІХ ст. даний аспект відповідальності розглядав і Гегель, котрий, аналізуючи діалектику суб'єктивного та об'єктивного, зробив висновок, що, "оскільки суб'єктивна воля людини підпорядковується законам, то протилежність свободи і необхідності зникає [2 : 38] і "виконання обов'язку робить людину вільною" [3: 195]. Саме поєднання свободи і відповідальності дозволяє людині глибше усвідомити сутність громадянської культури.

Зазначимо, що для виявлення сутності громадянської культури виникає необхідність реалізації культурологічного підходу, який є загальнометодологічним орієнтиром в окресленні сучасних гуманітарних наукових знань. У свою чергу такий підхід має орієнтуватися на положення про єдність загальнолюдського, національного і особистісно-культурного, тобто він має забезпечувати дослідження молодіжних виховних проблем у контексті загальнофілософського розуміння культури.

Для наукового розуміння сутності культури, яка є підґрунтям формування особистості, певне значення мають положення "Великої хартії університетів", що була прийнята в 1638 році в Сорбонні. У цьому документі для об'єднання всіх університетів було проголошено, що вища школа є інститутом відтворення та передачі культури, що в свою чергу сприятиме взаєморозумінню студентської молоді та викладачів.

Теоретичне розуміння поняття "культура" на основі ґрунтового аналізу дозволяє стверджувати, що воно є багатозначним, відрізняється складністю та багатомірністю. Не зважаючи на велику кількість визначень поняття "культура", можна виділити такі основні положення: сутність культури – гуманістична, людинотворча, яка полягає в конкретизації загальнолюдських цінностей стосовно кожної людини; продуктом і одночасно творцем культури є людина; головним джерелом культури є діяльність людини; культура включає в себе способи і результати діяльності людини. Культура розглядається як механізм, що регламентує і регулює поведінку та діяльність молоді, яка є її носієм і ретранслятором, тобто культура – специфічно людський спосіб буття, котрий визначає весь спектр практичної та духовної активності людини, її можливої взаємодії з навколишнім світом і собою.

На основі теоретичного аналізу праць з культурології виділено декілька підходів до розуміння поняття "культура", які стали теоретико-методологічною основою розв'язання завдань формування громадянської культури студентської молоді. Прихильниками першого підходу (особистісний підхід) є С. Баллер, Л. Коган, Л. Круглова, М. Можуєв, Е. Ржабек, В. Семенов, Л. Сохань. Вони характеризують культуру як динамічний процес розвитку сутнісних сил людини, тобто процес творчої самореалізації особистості, котра виступає суб'єктом культурно-історичного процесу, та інші вчені.

Представники другого підходу (діяльнісний підхід) визначають культуру як специфічний спосіб людської діяльності (В. Данилович, Ю. Вишневський, В. Жарнков, Ю. Жданов, Н. Злобін, Е. Маркарян, О. Ханова, З. Хелус та інші автори).

У третьому підході (аксіологічний підхід) культура визначається як система цінностей (С. Анісімов, А. Ариольдов, В. Блюмкін, М. Дьомін, С. Дробницький, А. Коршунов, Г. Оботурова, Т. Порохопська, Н. Розов, Е. Соколов, Н. Чавчавадзе та інші філософи). Усі зазначені підходи взаємопов'язані, взаємодоповнюють один одного. Однак не можна віддавати перевагу якомусь одному з них, оскільки всі становлять сутність процесу формування громадянської культури особистості, зокрема й студентської молоді.

Ці авторські підходи дозволили нам глибше підійти до розуміння сутності поняття "духовна культура". При цьому духовна культура особистості, студентської молоді є її інтегральною якісною характеристикою, формування якої зумовлене взаємодією наступних аспектів: емоційно-ціннісного, що включає систему цінностей і ціннісних орієнтацій, які емоційно "забарвлюються" у процесі діяльності і визначають ставлення особистості до себе, інших людей, оточуючого світу; когнітивного як системи знань (етичних, естетичних, екологічних, правових, деонтологічних, професійних); процесуального, що включає систему умінь, навичок і нахилів студентської молоді, які дозволяють ефективно виконувати пізнавальну, різнобічну, зокрема й громадянську діяльність.

У залежності від об'єкта, спрямованості діяльності людини виділяють такі види культури: політичну, правову, художню, естетичну, фізичну, культуру праці й побуту, науку, мораль, освіту і виховання. Останнім часом виділяють культуру спілкування, а також соціальну. Зазначимо, що між ними спостерігається складна діалектика матеріального й духовного, що приводить до прогресивних змін у різних сферах життєдіяльності людини, результатом чого є становлення певної взаємодії з навколишнім світом, іншими людьми та собою. Формування інтелектуальної, моральної, естетичної, правової, емоційної культури особистості через усвідомлення досягнутого в науці, мистецтві, моралі, філософії, праві, тобто через засвоєння певного досвіду суспільства.

Отже, духовна культура є серцевиною особистості, вираженням найвищих загальнолюдських цінностей, які вироблено людством протягом розвитку всієї історії світової культури. До них відносять три найвищі духовні першоджерела: пізнавальне, моральне, естетичне, які, поєднавшись, знайшли вираження в ціннісній триєдності Істини, Добра і Краси. Ця аксіологічна тріада є основою духовності, що зумовлює загальнолюдський сенс буття. Існування цих цінностей виходить за межі життя певної людини. Цінності створюються кожною людиною самостійно, а також засвоюються у готовому вигляді на основі інформаційних джерел і досвіду. Проте культура зберігає і передає цінності від покоління до покоління, від народу до народу, від суспільства до особистості. Передача ця і становить сутність виховання. Якщо освіта забезпечує знання, а навчіння – оволодіння вміннями і навичками, то виховання – це прилучення до цінностей. Тому зміст навчання та виховання у навчальному закладі зводиться саме до розвитку розуміння основ культури сприйняття духовних цінностей, до формування вміння прилучатися до основних знань, які накопичено людством. Освіта за своєю сутністю є накопиченням знань через засвоєння духовних цінностей.

В окресленому контексті варто погодитись із положенням М. Мід про три визначальні типи культури: префегуративну, кофегуративну і постфегуративну [4:195]. Підтримуючи це положення, зазначимо, що традиційно у формуванні громадянської культури англійської молоді поєднуються два останніх типи. Проте, все це потребує подальшого обґрунтування та експериментального дослідження.

1. Миль Дж. Ст. Обзор философии с. Гамильтона. – СПб., 1881. – 528 с.
2. Гегель Г.-В. Ф. – Соч. – М., 1950. – Т.8. – 470 с.
3. Гегель Г.-В. Ф. – Соч. – М., 1950. – Т.7. – 380 с.
4. Мид М. Мир и культура детства /Пер.с англ. – М.: Прогресс, 1990. – 450 с.

Матеріал надійшов до редакції 10.01.2004 р.

Левковская О. М. Гражданская культура английских студентов (теоретический аспект)

Рассматриваются теоретические аспекты формирования гражданской культуры Англии.

Levkivska O. M. Civil Manners of Students in English (theoretical aspect).

The paper deals with the theoretical aspects of civil manners formation among students of England.